

Rromane paramiča = Romske priče. Zbirka 3 / [sakupio] Rade Uhlik, ur. Hedina Tahirović-Sijerčić. Sarajevo: Fond otvoreno društvo BiH: Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, 2022. – 808 str.

Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine izdali su 2020. i 2021. u Sarajevu dva sveska djela *Rromane paramiča = Romske priče. Zbirka / Rade Uhlik*. Urednica obaju svezaka bila je Hedina Tahirović-Sijerčić. U prvom svesku objavljeno je ukupno pet knjiga koje se sastoje od 187 priča, a koje je Rade Uhlik zabilježio u razdoblju od 1928. do 1952. godine. Priče je zabilježio većinom među nomadskom skupinom Roma – Gurbeta na području Bosne i Hercegovine. Iduće godine izdan je drugi svezak, u kojem su objavljene 133 priče na romskom jeziku, koje je Rade Uhlik sakupio i zabilježio u razdoblju od 1937. do 1957. godine. Zatim je 2022. izdan treći svezak knjige.

Djelo *Rromane paramiča = Romske priče. Zbirka 3 / [sakupio] Rade Uhlik* započinje riječima urednice izdanja Hedine Tahirović-Sijerčić: „Romski jezik je naš glas za našu budućnost. Ako umre naš jezik, umrijet će i naš narod.“ Iz ove izjave moguće je razumjeti i motivaciju spomenute urednice u prikupljanju, prevodenju i uređivanju priča o Romima, a koje je sakupio Rade Uhlik. Upravo se Uhlik sa svojim radom na istraživanju romskog jezika može smatrati jednim od ključnih znanstvenika u očuvanju romskog jezika i njegove standardizacije. Ukratko je potrebno navesti nekoliko ključnih biografskih podataka o Uhliku. Rodio se 1899. u Sarajevu, a školovao se u Beču i Beogradu, gdje je diplomirao lingvistiku. Nakon toga, radio je kao profesor u Brčkom, Tuzli, Prijedoru i Nišu, a zatim je u Sarajevu radio u Zemaljskom muzeju. Rade Uhlik autor je značajnih djela o jeziku i kulturi Roma: *Romane đilja (Romske pjesme, Prijedor, 1937.)*, *Ciganska poezija* (1957.; Beograd, 1982.), *Ciganske priče* (Sarajevo, 1957.), *Rječnik bosanskoga romskoga jezika* (Liverpool, 1942. – 1943), *Srpskohrvatsko-ciganski rečnik (Romane alava, Sarajevo, 1947.)* i *Srpskohrvatsko-romsko-engleski rečnik (Romengo alavari, Sarajevo, 1983)*.

Knjigu su u Sarajevu izdali Fond otvoreno društvo BiH i Zemaljski muzej Bosne i Hercegovine, gdje je Uhlik radio nakon Drugoga svjetskog rata i gdje se čuva dio njegove ostavštine. Djelo je

podijeljeno na ukupno devet poglavlja. Hedina Tahirović-Sijerčić je u *Predgovoru* (str. 15-16) istaknula problematiku u priređivanju ovoga i prethodnih izdanja Uhlikovih priča, posebice u prevođenju gurbetskog dijalekta romskog jezika. U ovom svesku naglasak je na prikazu romske kulture, poput vjerovanja, običaja, vjere, osobnih imena, kletvi, psovki i drugog. Urednica je ujedno i prevodila dio tekstova zajedno s Ruždijom Russo Sejdovićem. Ista autorica u slijedećem poglavlju naslovljenom *Prevođenje elemenata kulture s gurbetskog dijalekta na bosanski jezik* (str. 17-41) detaljnije analizira metodologiju prevođenja romskog jezika Gurbeta Čergaša, a koji žive na prostorima Bosne i Hercegovine, Sandžaka i Crne Gore te čiji govor pripada zapadnogurbetskom ili bosanskogurbetskom ogranku gurbetskog dijalekta. Zatim se osvrnula na pitanje definiranja romske kulture i to posebice u kontekstu romskog jezika, njegove gramatike i pravopisa, pritom navodi:

„...Baveći se prevođenjem romske kulture, u okviru ovog rada, mi se u stvari bavimo prevođenjem specifičnih elemenata kulture sadržanih u izvornom, romskom tekstu, korektnije rečeno, u gurbetskom dijalektu bosanskohercegovačkih Gurbeta Čergaša, a u cilju učenja i izučavanja i kulture i jezika Gurbeta Čergaša...“ (str. 19).

Autorica zatim nastavlja sa zanimljivom tezom o značaju prevođenja za Rome, u kojem ona navodi kako su Romi upravo putem procesa prevođenja „ušli u kulture drugih“ i njihovih nacionalnih država i jezika, što je dovelo do njihovog „procesa akulturacije“. Nakon ovog dijela u slijedećih pet poglavlja priređene su Uhlikove priče. Prvo od njih čini poglavlje *Miješane romske priče, sakupio Rade Uhlik učitelj, knjiga 11, Sarajevo 1958.* (str. 43-192). Priređeni tekstovi objavljeni su na romskom jeziku i u prijevodu. Uhlik je ove priče sakupio od 1937. do 1955. među Romima na području Bosne i Hercegovine. Zanimljivo je navesti što je on sam u uvodnom dijelu napisao:

„...Riješio sam da u knjige stavim sve romske priče, koje sam skupio, da se ne izgube. Ako bude sreće i ako me posluži zdravlje, sredio bih petnaest ovakvih knjigica. Ovo nisu neke lijepe i važne priče, znam ja. One su prosta pričanja, preuzeta od primitivnih Roma. Nisam ja kriv što one nisu ni najbolje ni najljepše, šta mogu! Ja sam ih skupio zbog jezika, romskoga, a ne zbog prepričavanja njihovog...“ (str. 44).

Ovo četvrto poglavlje podijeljeno je na pet manjih cjelina. Prva je naslovljena *Phakale paramiča / Krilate priče* (str. 47-70) i sadrži pet priča s tematikom ptica, npr. *O Ciknorro thaj a dararnni crkli / Maleni i strašna ptica* (str. 51-54). Drugi dio prvog poglavlja naslovljen je *Čorrikane paramiča / Priče o siromašnima* (str. 71-136) i u ovom dijelu objavljeno je dvanaest priča s tematikom siromaštva, npr. *O čorro avel baro thagar / Siromah postaje veliki kralj* (str. 91-94). U trećem dijelu *Medjedondje paramiča / Priče o medvjedima* (str. 137-148) objavljene su dvije priče na temu medvjeda. Četvrti dio naslovljen je *E Biberčićendje paramiča / Priče o biberčićima* (str. 149-188), a sadrži pet priča. U posljednjem dijelu ovog poglavlja *Bipačavne paramiča / Nepovjerljive priče* (str. 189-192) objavljena je priča *O bipačavdo kandino / Nevjerni sluga*.

Peto poglavlje naslovljeno je *Hamime romane paramiča, 12 lil / Miješane romske priče, knjiga 12* (str. 193-336) i sadrži ukupno dvadeset i dvije priče. Većina priča prikupljena je među Romima u Bosni i Hercegovini, a samo jednu priču zabilježio je Uhlik i na području Hrvatske, i to u mjestu Trnova u ožujku 1938. godine. Naslov ove priče je *O tromano čavo / Hrabri mladić* (str. 269-282). Priča *E Duj Mare / Dvije Mare* (str. 328-335) zabilježena je od tri romska pripovjedača, od kojih je jedna pripovjedačica bila iz Trnave u Hrvatskoj. Tematika ovih priča je različita: nevjera, siromaštvo, zdravlje, hrabrost, priroda, vjera (sotone, zla), lukavstvo i slično. Jedna od

objavljenih priča je *Sar tradinalje o Rrom thaj o Gadžo / Kako su se gonili Rom i Srbin* (str. 311-314) koja opisuje kako jedan Rom uspijeva na lukav način prevariti prijetvornog Srbina.

U šestom poglavlju *Hamime romane paramiča, 13 lil / Miješane romske priče, knjiga 13* (str. 337-482) objavljeno je devetnaest priča u kojima se većinom tematiziraju međuljudski, međuobiteljski i odnosi između Roma i ne-Roma. Sve priče su od 1937. do 1957. bile zabilježene od romskih pripovjedača s područja Bosne i Hercegovine.

U sedmom poglavlju pod naslovom *Hamime romane paramiča, 14 lil / Miješane romske priče, knjiga 14* (str. 483-632) objavljeno je dvadeset i sedam priča. Tematika ovih priča slična je kao i u prethodnim pričama, a većinom se odnosi na temu međuljudskih i međuobiteljskih odnosa te odnosa između Roma i ne-Roma. I ove priče bile su prikupljene od 1937. do 1956. od romskih pripovjedača s područja Bosne i Hercegovine.

Osmo poglavlje naslovljeno je *Hamime romane paramiča, 15 lil / Miješane romske priče, knjiga 15* (str. 633-772), a unutar njega objavljeno je dvadeset i sedam priča. Tematika većine priča odnosi se ponajprije na međuljudske i međuobiteljske odnose. Gotovo sve priče prikupljene su od Roma iz Bosne i Hercegovine, a dvije priče od Roma s područja Crne Gore.

Hedina Tahirović-Sijerčić u devetom poglavlju *Zapažanja usput III* (str. 773-804) analizira priredene Uhlikove priče, posebno se fokusirajući na pristup prevođenju i uređivanju njegove građe. U posljednjem poglavlju djela naslovljenom *Prevodioci i konsultanti prevodioci u radu zbirke III* (str. 805-808) objavljene su kraće biografije prevoditelja Ruždije Russo Sejdovića i Hedine Tahirović-Sijerčić te „konsultanata“ kod prijevoda Šemse Avdića i Alije Krasnićija.

Rade Uhlak bio je među prvim znanstvenicima u međuratnoj i poslijeratnoj Jugoslaviji koji su se sustavno bavili proučavanjem jezika romskog stanovništva. Njegov istraživački fokus nije bio ograničen samo na lingvističko područje, već se u njegovim radovima može primijetiti ono što bi se danas nazivalo interdisciplinarnim pristupom. Slijedom toga, Uhlak je značajno doprinio svojim etnografskim, sociološkim i povijesnim priložima vezanim za razumijevanje iznimne kompleksnosti romske tematike. Upravo iz navedenih razloga primjetan je izniman značaj kontinuiranog proučavanja Uhlakovog rada, koji je i dalje jednim dijelom još nedovoljno poznat znanstvenoj (romološkoj) zajednici, ali i široj javnosti. Tako je potrebno pozdraviti prevoditeljski i urednički rad Hedine Tahirović-Sijerčić na objavljivanju trećeg sveska u kojem je objavila 113 priča koje je Rade Uhlak sakupio od Roma Guberta s područja današnje Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Crne Gore. Kako je i sam Uhlak naveo u uvodu ovih priča, on ih je „skupio“ kako se ne bi „izgubile“ te kako bi time sačuvalao i sam jezik Roma. Ova Uhlakova motivacija vrijedna je misao i za nas ostale znanstvenike, romologe. Stoga treba pozdraviti i skoro izdavanje četvrtog sveska romskih priča Rade Uhlaka.